

Aleš Binar a kol. *Ozbrojené síly a československý stát*. Brno : Univerzita obrany, 2020. 451 s. ISBN 978-80-7582-353-3.

Vojenské dejiny patria medzi tie populárnejšie odbory histórie aj medzi laickou verejnosťou. Už akýmsi štandardom sú pravidelne vydávané publikácie rôznych autorov (profesionálnych i amatérskych historikov) venované dvom svetovým vojnám. Popri nich sa objavujú i knihy zaoberajúce sa starším obdobím vojenstva alebo tiež rôzne biografické či memoárové tituly. Záujem o vykreslenie tohto určite špecifického vývoja ľudskej spoločnosti stále neutícha a dôkazom toho sú aj viaceré špeciálne historické pracoviská, ktoré svoje vedecko-výskumné zameranie nasmerovali na vojenskú históriu. Ich publikačné aktivity pravidelne zapĺňajú kníhkupectvá a verejné knižnice. K jedným z posled-

ných počínov slovenských a českých historikov možno zaradiť kolektívnu monografiu vydanú Univerzitou obrany v Brne v roku 2020.

Práca je prioritne zameraná na historické obdobie československého štátu a je preto pochopiteľný výber historikov z týchto dvoch krajín zaoberajúcich sa primár-

ne vojenskou históriou a jej príbuznými odbormi. Názov publikácie je postavený dosť všeobecne, no z obsahu je zreteľný úmysel predstaviť jednotlivé vývojové etapy v dejinách československého vojenstva a jeho väzby na štátnosť vo vybraných témach. Tie sú časovo vymedzené od odboja v prvej svetovej vojne až po prelom 20. a 21. storočia. Monografia je členená do 28 kapitol napísaných až 31 autormi.

Vstup do monografie tvoria texty o prvej svetovej vojne reprezentované opisom legionárskej činnosti armádneho generála Sergeja Ingra a na Slovensku pomerne málo známeho výtvarníka Vojtěcha Preissiga. V oboch prípadoch sa autori kapitol zameriavajú na aktivity osobností súvisiace s odbojovou činnosťou v prospech vzniku Československa. Tá sa mohla viesť rôznymi spôsobmi a v tomto prípade to bolo vojensky (S. Ingr), resp. propagačnou kampanou (V. Preissig).

Medzivojnové obdobie československých vojenských dejín je v monografii reprezentované textami štyroch autorov. Jiří Martínek predstavuje dve postavy medzivojnovkej vojenskej geografie – Antonína Bastla a Jiřího Čermáka. Vít Němec venuje kapitolu civilnej protiletectkej obrane v 30. rokoch. Konštatuje, že aj v kritickej predmníchovskej dobe bola organizácia civilnej protiletectkej obrany „promyšleně uspořádána s jednotným velením; součinnost jednotlivých složek CPO byla na vysoké úrovni“ (s. 48) Vzťahy s Nemeckom a riešenie krízovej situácie v ich rámci v druhej polovici 30. rokov sú v pozornosti dvoch kapitol. Karel Straka si všíma československé vojenské spravodajstvo a jeho činnosť proti Nemecku, Pavel Šrámek už konkrétny nástupový plán československej armády súvisiaci s prípadnou (hroziacou) vojenskou konfrontáciou s Nemeckom v roku 1938.

Fakt, že druhá svetová vojna je jednou z najviac pertraktovaných tém vojenských dejín v súčasnosti, potvrdzuje i anotovaná kolektívna monografia, kde je tejto téme venovaný najväčší priestor. Odbojové hnutie na Morave v prvých dvoch rokoch vojny prezentuje Vladimír Černý. Tři konšelé bol názov odbojovej skupiny, ktorou sa v predmetnej publikácii zaoberá Milan Vyhlídal. Autor konštatuje, že táto odbojová skupina podnikla celý rad akcií potrebných k vzniku československého zahraničného odboja. „Mezi významné aktivity patřila především úspěšná evakuace rodin zpravodajských důstojníků do zahraničí, která příslušníkům exilové zpravodajské ústředny zajistila nezbytný klid pro zahájení zpravodajské ofenzivy proti nacistickému Německu.“ (s. 118) Vojenská spravodajská služba je ústrednou témou dvoch ďalších kapitol. Martin Poschl, na základe britských prameňov, približuje spoluprácu československej a britskej spravodajskej služby Special Operations Executive. Pavel Kresinger sa vo svojej časti zaoberá zaujímavou postavou britského spravodajstva, dôstojníkom Haroldom Gibsonom, a priebehom jeho spolupráce s československou spravodajskou službou. Aj na základe archívnych prameňov dokázal popísať jeho dôležitosť pri formovaní československého odboja v čase druhej svetovej vojny či aktivity v čase tzv. tretej Československej republiky, keď sa už v dôsledku nového smerovania politiky, zahraničnopolitickej orientácie obnoveného štátu a hlavne obmeny v československej armáde H. Gibson „velmi rychle ocitl v hledáčku Zemského odboru bezpečnosti, což byla v podstatě stranická a komunisty kontrolovaná zpravodajská služba“ (s. 145) Dejiny leteckých vojenských jednotiek sú často zamerané na úspechy konkrétnych pilotov a len veľmi okrajovo sa popisuje aj zákulisie, napr. pozemný personál zabezpečujúci bojaschopnosť jednotiek. Petr Žižka opisuje túto veľmi dôležitú činnosť na príklade opravárenskej jednotky 311. československej perute. Výhodný

zahraničný odboj je v publikácii reprezentovaný kapitolou venovanou volyňským Čechom v 1. československom armádnom zbore. Z Protektorátu Čechy a Morava sa autori bližšie pozreli na kontroverznú postavu Emanuela Moravca či personálne zloženie príslušníkov gestapa v Olomouci. Vojtěch Češík zistil na základe skúmanej vzorky osôb, že „v naprosté většině byl personál olomouckého gestapa tvořen jednotlivci z nižších společenských vrstev“. (s. 205) Anna Blatecká sa zaoberá analýzou osudmi vybraných príslušníkov československého vojska, ktorí boli väznení v Mírově. Komplexnejšie predstavuje dvoch vojakov – Oldřicha Fictuma a Melichara Bočeka, pričom výklad o ich životoch zasadzuje do kontextu dejín mírovskej trestnice. Životy politických trestancov počas druhej svetovej vojny sú tie najtragickejšie príbehy. Väznica v Mírove bola vnímaná ako jedna z najťažších. „Dožit se konce druhé světové války v tomto vězeňském ústavu se nepodařilo obrovskému množství vězňů, přičemž jednou z nejčastějších příčin úmrtí byla právě zanedbaná léčba tuberkulózy.“ (s. 216)

Tému vojenských opevnení Československa v kolektívnej monografii reprezentujú dve kapitoly. Josef Novák si ich všíma očami vodcu tretej ríše Adolfa Hitlera pri jeho inšpekčných cestách. Aleš Binar sa na nich pozerá prostredníctvom zámerov nemeckého velenia pre využitie opevnení v závere druhej svetovej vojny v januári až marci 1945. Autor dospel k záverom, že význam československých pevností „limitoval stav zachování pevnostního pásma, neboť na počátku roku 1945 se nenacházelo v bojeschopném stavu. Další důvod spočíval v odlišnostech mezi československou a německou doktrínou“. (s. 250) Československé pevnosti boli väčšinou pretvorené na kryty pre pechotu pred delostreleckou paľbou, na vedenie vlastnej bojovej činnosti boli využité len príležitostne.

Vojenským dejinám Československa po roku 1945 je venovaných viacero kapitol. Tomáš Řepa vykresľuje bojové stretnutie československej armády s jednotkou Ukrajinskej povstaleckej armády. Problematika tzv. banderovcov je v súčasnosti pertraktovaná na viacerých fórach aj na Slovensku. Řepa, vychádzajúci aj zo svojich predchádzajúcich prác a hlavne z celého radu archívneho materiálu, potvrdzuje v prípade ochrany civilistov proti banderovským skupinám tézu, že „se jednalo nejen o poměrně rozsáhlé vojenské operace vedoucí k definitivnímu politickému a vojenskému řešení přechodu banderovců přes Československo, přičemž rozměr úspěšné ochrany státních hranic je důležité připomínat, ale také o účelová politická rozhodnutí, kterými se komunisté postupně snažili ovládnout politickou scénu“. (s. 273) Pôsobeniu československých vojenských diplomatov v prvých dvoch povojnových rokoch sa venuje Matej Medvecký. Na základe zachovaných primárnych prameňov načrtáva základné informácie o práci pridelencom a niektoré špecifické problémy, ktoré československí vojenski ataše v rokoch 1945 a 1946 riešili. Poukazuje na dôležitosť funkcie vojenských atašé pre zahraničnopolitický vývoj štátu a že práve nepochopením „významu a důležitosti solidní reprezentácie v zahraničí strácalo povojnové Československo na mezinárodní scéně prestiž“. (s. 286) Osobnosťou perzekvovaného plukovníka Františka Fryča sa zaoberá Marek Vašut, ktorý prízvukuje, že táto osobnosť zahraničného odboja sa po skončení vojny namiesto pocty dočkala perzekúcie a degradácie.

Ďalšie kapitoly monografie sú venované vývoju československej armády v druhej polovici 50. rokov, aktivitám vojenského spravodajstva proti Nemeckej spolkovej republike a vykresleniu situácie v československej armáde v osudových okamihoch Nežnej revolúcie v roku 1989.

Ponovembrový vývoj reprezentujú kapitoly venované v prvom prípade misiám českej armády v Afganistane a v druhom prípade vplyvu teórie vojenského umenia na prax rozvinutia ozbrojených síl v Českej republike.

Zo štruktúry celej práce je zrejmé, že nie všetci autori dodržali tú istú metodiku. Väčšina kapitol je však členená prehľadne s úvodnou časťou venovanou úvodu do problematiky, s postupom, heuristikou a na ich konci zaradením parciálnych výsledkov. Spoločný záver zhrňujúci všetky kapitoly ako celok je zaradený do poslednej časti publikácie s resumé jednotlivých kapitol v anglickom jazyku a prehľadne rozdelenými primárnymi i sekundárnymi zdrojmi.

Kolektívna monografia *Ozbrojené síly a československý stát* predstavuje vydarené historické dielo, ktoré možno zaradiť do súboru podobných prác venovaných československým vojenským dejinám 20. storočia ako príspevok k ďalšiemu rozvoju a popularizácii tohto odboru.

Peter Koval'